
Анастасія СЕРКІЗ, аспірантка
Науковий керівник: **д.геог.н., проф., Царик Л.П.**

АНАЛІЗ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ МІСТА ТЕРНОПОЛЯ: ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Вступ. Сталий розвиток міст став одним із ключових викликів сучасності. Швидка урбанізація, зміна клімату та вичерпання природних ресурсів вимагають від міст переосмислення своїх стратегій розвитку. За даними ООН, до 2050 року понад 68% світового населення проживатиме в містах. Тернопіль, як і багато інших українських міст, відчуває на собі наслідки цих глобальних процесів. Сьогодні проблеми забруднення повітря, дефіциту водних ресурсів та збереження зелених зон є актуальними для цього міста. У відповідь на ці виклики, концепція сталого розвитку пропонує збалансоване поєднання економічного зростання, соціального благополуччя та збереження довкілля. Прийняття зважених рішень щодо розподілу бюджетних коштів є одним із найважливіших завдань місцевої влади. Бюджет як основний фінансовий інструмент місцевого самоврядування відіграє вирішальну роль у реалізації стратегії. Аналіз локальних видатків дозволяє виявити сильні та слабкі сторони місцевої політики, оцінити ефективність використання коштів та розробити рекомендації щодо її вдосконалення. Дослідження бюджету міста Тернополя дозволяє проаналізувати, наскільки фінансові рішення відповідають принципам сталого розвитку. Це дає можливість здійснити оцінку розподілу коштів в контексті конкретного міста, враховуючи його особливості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існують численні дослідження, присвячені сталому розвитку міст. У праці Фесюк В.О., Приходько М.М., Гук Р.В. [9] вчені розглядають питання децентралізації та реформи місцевого самоврядування. Після прийняття реформ на територіальні громади покладено

повну відповідальність за розвиток місцевих територій. Перспективи екологічного стійкого розвитку громад частково проаналізовано в колективній монографії за ред. В. О. Фесюка [7]. Професор В.П. Кучерявий у своїх працях [4] теж розглядав дослідження екологічних балансів у контексті сталого розвитку міст та їх вплив на якість життя населення. Комплексний розвиток території міста досліджується у працях Мозговий А. А. [5]. Збалансованість розвитку міста Тернополя можна спостерігати у праці Царика Л.П., Царика П.Л., Янковської Л.В., Кузика І.Р. [10]. Однак, незважаючи на значний обсяг досліджень, більшість з них зосереджені на загальних аспектах сталого розвитку або на аналізі окремих його компонентів. Досліджень, які б детально аналізували бюджетні витрати конкретних українських міст в контексті сталого розвитку, недостатньо. Саме тому детальний аналіз розподілу коштів у бюджеті міста Тернополя є актуальним і дозволить внести свіжий погляд на проблему.

Виклад основного матеріалу. Метою дослідження є детальний аналіз динаміки та структури бюджетних видатків міста Тернополя, за період з 2018-о по 2021-й роки. Це дозволить виявити основні тенденції у фінансуванні різних сфер. Таким чином ми зможемо оцінити ефективність розподілення бюджету та визначити відповідність бюджетних пріоритетів цілям сталого розвитку. Отримані дані можуть бути використані для розробки стратегій розвитку міста та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

У 2018 році загальний та спеціальний фонди бюджету міста становили 2 454 400 000 гривень (рис. 1) [8]. З них загальний фонд становив 85% (2 081 700 000 гривень) [8]. Спеціальний фонд становив 15% / 372 700 000 гривень [8]. Розподіл коштів здійснено нерівномірно (рис. 1).

Рис. 1. Видатки бюджету в розрізі головних розпорядників коштів за 2018р. (млн. грн.) [8]

Найбільше коштів спрямовано на сферу освіти та соціального захисту (33% та 26% відповідно). Найменше отримали сфери: культури (3%), транспорту (2%), молоді і спорту (2%).

На сферу освіти спрямовано 33% (816 400 000 гривень) від усіх коштів [8]. Вказано, що цю суму вирішили спрямувати на такі потреби: відновлення роботи дошкільних навчальних закладів та відкриття додаткових груп у діючих закладах дошкільної освіти, розширення мережі інклюзивних класів, придбання комп'ютерних та мультимедійних комплексів для закладів освіти, та ін. Капітальний ремонт будівель та утеплення фасадів у 53 закладах, інженерних мереж у 13 закладах, територій у 5 навчальних закладах, здійснення виплати персональних стипендій міського голови обдарованим дітям, премій переможцям олімпіад, конкурсів – 86 обдарованим учням, розвиток системи дистанційного навчання [2]. Найбільше коштів спрямовано на загальноосвітні школи (436 700 000 / 53,4% від коштів спрямованих на освіту) та заклади надання дошкільної освіти (194 500 000 / 23,82% коштів спрямованих на освіту [8]).

Сфера охорони здоров'я отримала 12% (286 600 000 гривень) усього бюджету [8]. Здійснено придбання медичного обладнання та інструментарію, проведення капремонтів приміщень, створення комфортних умов під час перебування хворих, шляхом придбання меблів, постільної білизни [2]. На категорію «Багатопрофільна стаціонарна медична допомога населенню» спрямовано 192 600 000 гривень / 67,2%.

Соціальний захист.

У сферу інвестовано 26% (642 300 000 гривень) [8]. Найбільше фінансування отримали підкатегорії: «Надання пільг та житлових субсидій» (375 500 000 гривень / 58,4%) та «Надання допомоги сім'ям з дітьми» (155 000 000 гривень / 24,1%).

Сфери культури і спорту отримали досить невелике фінансування. Культура – 3%, молодь та спорт – 2% [8]. Заплановані події для цих категорій у 2018-у році залишилися лише в планах.

У житлово-комунальне господарство, благоустрій та екологію міста залучено 14% (340 000 000 гривень) [8]. Найбільша кількість коштів спрямована на організацію благоустрою (215 500 000 гривень / 63,4%). У цей піднапрямок входить і вдосконалення екологічної сфери міста. Здійснено: завершення робіт на дамбі Тернопільського ставу, облаштування зелених зон та скверів, очищення стічних вод, будівництво системи аерації на Тернопільському водосховищі, поліпшення санітарно-епідеміологічного стану міських водних об'єктів, в тому числі Тернопільського водосховища [2]. Згідно з даними журналу «20 хвилин» на озеленення спрямовано 3 422 000 гривень [1]. Опіраючись на дані статистичного збірника «Тернопіль у цифрах 2021», на охорону навколишнього природного середовища у 2018-у році загалом витрачено 9 738 200 гривень (2,86% від коштів, виділених конкретно на сферу житлово-комунального господарства) [6]. Частина з спеціального фонду (67 800 000 гривень) та невелику суму із загального (100 000 гривень) отримала категорія «Утримання та ефективна

експлуатація об'єктів ЖКГ» [8]. Категорії «Будівництво та регіональний розвиток», «Внески до статутного капіталу» та «Інші видатки» розділили між собою те, що залишилося (а саме: 124 500 000 гривень). Детальніше із витратами, стосовно кожної сфери, у 2018-у році можна ознайомитися у статті «У Тернополі рекордною кількістю голосів прийняли бюджет розвитку та оновлення» [8, 2].

В галузь транспорту залучено лише 2% (53 100 000 гривень) [8]. Найбільше коштів (39 100 000 гривень / 73,63% від суми) спрямовані на компенсаційні виплати. 13 400 000 гривень / 25,2% спрямовані на внески до статутного капіталу комунального громадського транспорту. На категорію «Інші видатки» (для сфери транспорту) спрямовано 500 000 гривень / 0,9%.

Категорія інші видатки отримала 8% (198 900 000 гривень) [8]. Наявність цієї категорії дає змогу адаптувати видатки бюджету для неочікуваних витрат. Одночасно, не можливо визначити спрямування коштів. Що негативно впливає на аналіз розподілення бюджету.

Отож, варто забезпечити більш рівномірний розподіл бюджетних коштів між різними сферами, зокрема, збільшити фінансування екологічних проєктів та розвитку транспортної інфраструктури. Потрібно забезпечити відкритість бюджетних даних та залучати громадськість до обговорення бюджетних рішень. Необхідно розробити довгострокову стратегію розвитку міста, яка враховуватиме екологічні, соціальні та економічні аспекти.

У 2019 році загальний та спеціальний фонди бюджету міста становили 2 599 700 000 гривень [8]. З них загальний фонд становив 79,6% (2 070 600 000 гривень) вказаної суми [8]. Спеціальний фонд становив 20,4% (529 100 000 гривень) від усієї суми [8].

Здійснимо порівняння розподілу бюджетів 2018-о та 2019-о років (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз зміни видатків бюджету м. Тернопіль (громади) в розрізі головних розпорядників коштів за 2018 р., 2019 р.

Сфера	2018 р. (грн)	2018 р. (%)	2019 р. (грн)	2019 р. (%)	Зміни у гривнях	Зміни частки, %
Освіта	816400 000	33	975 900 000	38	159 500 000	5
Охорона здоров'я	286 600 000	12	264 100 000	10	-22 500 000	2
Соціальний захист	642 300 000	26	445 700 000	17	-196 600 000	-9
Культура	76 700 000	3	54 700 000	2	-22 000 000	1
Молодь і спорт	40 400 000	2	59 000 000	2	18 600 000	0
ЖКГ	340 000 000	14	417 100 000	16	77 100 000	2
Транспорт	53 100 000	2	0	0	-53 100 000	2
Інші	198 900 000	8	383 200 000	15	184 300 000	7

Станом на 2020-й рік загальний бюджет міста становив 2 402 100 000 гривень [8]. З усього бюджету загальний фонд становив 72% (1 731 200 000 гривень) [8]. Спеціальний фонд бюджету дорівнював 28% (670 300 000 гривень) [8].

Порівняємо розподіл бюджетів 2019-о та 2020-о років (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльний аналіз зміни видатків бюджету м. Тернопіль (громади) в розрізі головних розпорядників коштів за 2019 р., 2020 р.

Сфера	2019 р. (грн)	2019 р. (%)	2020 р. (грн)	2020 р. (%)	Зміни у гривнях	Зміни частки, %
Освіта	975 900 000	38	1 032 900 000	43	345 000 000	5
Охорона здоров'я	264 100 000	10	131 500 000	5	-132 600 000	-5
Соціальний захист	445 700 000	17	128 300 000	5	-317 400 000	-12
Культура	54 700 000	2	95 800 000	4	41 100 000	2
Молодь і спорт	59 000 000	2	66 400 000	3	7 400 000	1
ЖКГ	417 100 000	16	571 700 000	24	154 600 000	8
Транспорт	0	0	63 500 000	3	63 500 000	3
Інші	383 200 000	15	312 000 000	13	-71 200 000	-2

Цього року розподіл бюджету знову значно змінився. Незмінним лідером у розподіленні коштів залишається сфера освіти.

У цьому році загальний бюджет міста становив 2 711 600 000 гривень (рис. 2) [8]. Розмір загального фонду дорівнював 74% (2 006 700 000 гривень) [8]. Спеціальний фонд становив 26% (704 900 000 гривень) [8].

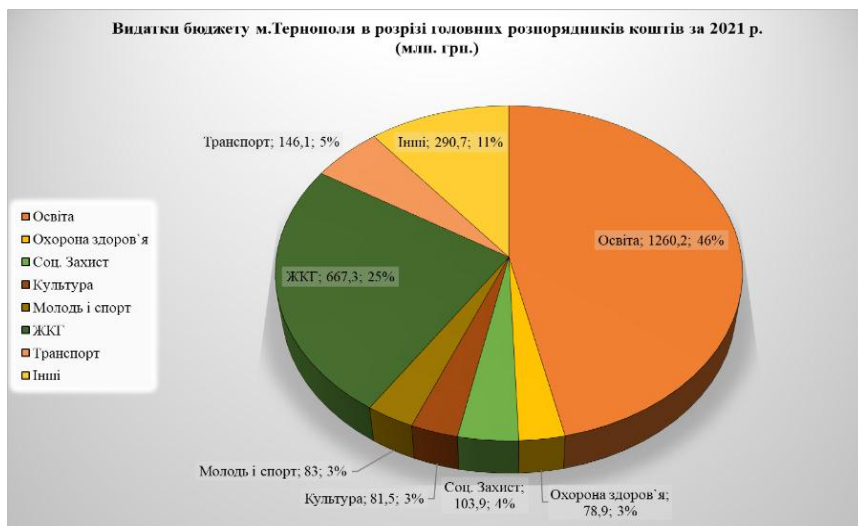

Рис. 2. Видатки бюджету в розрізі головних розпорядників коштів за 2021р. (млн. грн.) [8]

Порівняння розподілу бюджетів 2020-о та 2021-о років (табл. 3).

Таблиця 3

**Порівняльний аналіз зміни видатків бюджету м.
Тернопіль (громади) в розрізі головних розпорядників
коштів за 2020 р., 2021 р.**

Сфера	2020 р. (грн)	2020 р. (%)	2021 р. (грн)	2021 р. (%)	Зміни у гривнях	Зміни частки, %
Освіта	1 032 900 000	43	1 260 200 000	46	-60 700 000	3
Соціальний захист	128 300 000	5	103 900 000	4	-24 400 000	-1
ЖКГ	571 700 000	24	667 300 000	25	95 600 000	1
Охорона здоров'я	131 500 000	5	78 900 000	3	-52 600 000	-2
Культура	95 800 000	4	81 500 000	3	-14 300 000	-1
Транспорт	63 500 000	3	146 100 000	5	82 600 000	2
Молодь і спорт	66 400 000	3	83 000 000	3	16 600 000	0
Інші	312 000 000	13	290 700 000	11	21 300 000	-2

Кошти розподілені майже ідентично минулому року. Суттєвих змін не відзначається.

На сферу освіти виділено майже половину усіх коштів, 46% (1 260 200 000 гривень). Аналіз свідчить про те, що найбільшу частку виділено на заробітню плату – 81% коштів. Наступне місце посіла підкатегорія «Інші видатки» – 10% / 130 000 000 гривень. Залишок коштів витрачено на енергоносії (6%) та капітальні видатки (3%).

Ця сфера отримала нижчий відсоток, ніж за усі попередні роки. Для порівняння, у 2018-у році було виділено 12% коштів з усього міського бюджету. У 2021-у – лише 3%. Найбільшу

кількість коштів спрямовано на програму «Здоров`я громади» (29 800 000 гривень).

Категорія соціальний захист отримала лише 4% усього фінансування. Це є доволі низьким показником. Велику кількість коштів виділено на пільгове перевезення – 54%. Наступне місце посідає заробітня плата – 22%.

Сфери культури і спорту залишилися на такому ж низькому рівні фінансування як раніше. Виділено по 3% коштів на кожну з категорій.

Категорія житлово-комунального господарства, благоустрою та екології отримала 25% (667 300 000 гривень) від усього міського бюджету [8]. На благоустрій міста спрямовано 34% / 229 200 000 гривень. Здійснено ремонт доріг, прибудинкових територій та міжквартальних проїздів. За даними наведеними у статті, опублікованій «20 хвилин», у 2021-у році на озеленення міста спрямовано 2,96% (6 795 000 гривень) від коштів спрямованих на благоустрій міста [1]. Найбільша кількість коштів спрямована на заходи з енергозбереження (39% / 261 000 000 гривень).

Сфера транспорту показала хорошу тенденцію цього року. У порівнянні з попередніми роками виділено більший, ніж зазвичай відсоток коштів. А саме 5% (146 100 000 гривень). Така сума не є достатньою для вирішення усіх проблем цієї сфери. Попри те, якщо така тенденція буде зберігатися у майбутньому, Тернопіль зможе оновити свій автопарк та покращити стан автомобільних доріг, де це необхідно.

Категорія інші видатки далі знаходиться на високому рівні. Виділені кошти становлять 11% (21 300 000 гривень).

Висновки. У 2021-у році структура видатків практично не змінилася у порівнянні з розподілом 2020-о року. Освіта традиційно залишається найбільш фінансованою сферою. Це свідчить про пріоритетність розвитку людського капіталу для міста. Спостерігається тенденція до збільшення фінансування сфери житлово-комунального господарства модернізації

інфраструктури та покращення якості життя мешканців. Кількість коштів спрямованих на сферу транспорту теж значно зросла. Відмічено збільшення видатків на охорону навколишнього середовища, все ж їхня частка у загальному обсязі бюджету залишається недостатньою для вирішення екологічних проблем міста, особливо в контексті забруднення повітря від автотранспорту.

ДИНАМІКА ЗМІНИ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ М.ТЕРНОПІЛЬ (ГРОМАДИ) В РОЗРІЗІ ГОЛОВНИХ РОЗПОРЯДНИКІВ КОШТІВ ЗА ПЕРІОД 2018 Р. - 2021 Р. (%)

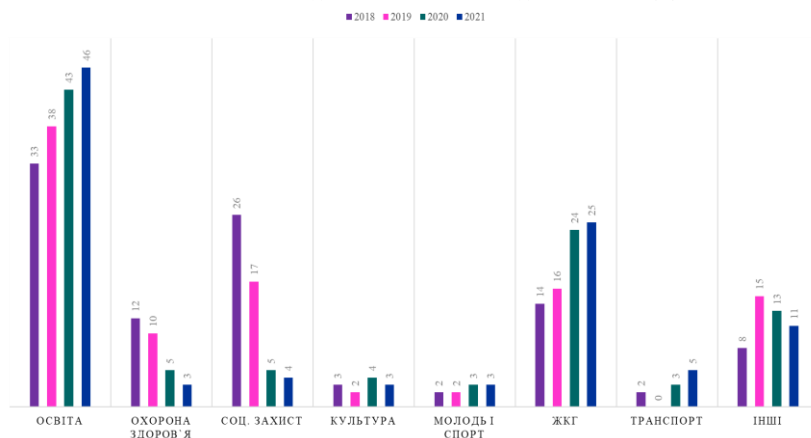

Рис. 3. Динаміка зміни видатків бюджету міста Тернополя (громади) в розрізі головних розпорядників коштів за період 2018-2021 рр. [8]

Пріоритетна сфера освіта, що підтверджується стабільним та зростаючим фінансуванням впродовж усього періоду. Технічна база закладів освіти завжди модернізується. В останні роки значно підтримується розвиток інклюзивної освіти у місті. Це свідчить про пріоритетність розвитку людського капіталу для влади міста Тернополя.

Впродовж проаналізованих років спостерігається стійка тенденція до зменшення відсотка видатків у сфері охорони

здоров'я. У 2018-у році показник становив 286 600 000 гривень / 12%, у 2021-у - 78 900 000 / 3%. Починаючи з 2018-о року проводиться медична реформа для України. Її сенс — змінити систему фінансування закладів охорони здоров'я таким чином, щоб кожен українець міг безкоштовно отримати чіткий перелік медичних послуг та ліків. Ці медичні послуги на 100% оплатить НСЗУ. Пацієнт, який уклав декларацію з лікарем, отримає гарантовану державою безкоштовну первинну медичну допомогу.

Спостерігається значне скорочення видатків на соціальний захист (у 2018 – 642 300 000 гривень / 26%, у 2021 – 103 900 000 / 4%). Найбільше скорочення спостерігається у 2020-у році, що пов'язано з посиленням вимог до отримання пільг та субсидій, населенням. Найбільша частка виділених коштів спрямована на заробітню плату працівникам сфери.

Спостерігається нестабільність у динаміці видатків на сферу культури і спорту. Сума та відсоток у 2018-у (76 700 000 гривень / 3%) та 2021-у (81 500 000 гривень / 3%) роках практично не змінилися. Проте впродовж усього періоду видаток періодично змінювався у різних напрямках. Це свідчить про необхідність більш системного підходу до фінансування. Для забезпечення сталого розвитку міста необхідно розробляти довгострокові стратегії розвитку сфери.

За період з 2018-о по 2021-й рік спостерігається стійке зростання видатків на сферу житлово-комунального господарства, благоустрою та екології (2018 – 340 000 000 гривень / 14%, 2021 – 667 300 000 гривень / 25%). Значне збільшення видатку відмічено у 2020-у році. Збереження цієї тенденції у майбутньому допоможе запобігти перевищенню ГДК речовинами від відпрацьованих газів.

Після повної відсутності видатків на транспортну інфраструктуру рівень виділених коштів почав зростати. У 2021-у році виділено 5% (146 100 000 гривень), коли у 2018-у лише 2% (53 100 000 гривень). Такі зміни свідчать про розуміння

важливості розвитку транспортної інфраструктури. Не зважаючи на збільшення кількості виділених коштів сума не є достатньою. Для належного контролю цієї сфери потрібно збільшувати рівень фінансування.

Впродовж усього аналізованого періоду на сферу «Інші видатки» спрямовується значна частина коштів. У 2018-у році на сферу спрямовано 198 900 000 гривень / 8%, у 2021-у році виділено 290 700 000 гривень / 11%. Видатки на цю категорію є нестабільними упродовж всього періоду. Відсутність детального розподілу коштів ускладнює здійснення аналізу. На мою думку місту слід більш грамотно планувати окремі сфери бюджету. Це дасть можливість краще розуміти необхідні витрати.

Детальний аналіз бюджетних видатків міста Тернополя за 2018-2021 роки виявив необхідність вдосконалення бюджетної політики. Для досягнення сталого розвитку міста та усунення дисбалансу у фінансуванні рекомендується:

Визначити чіткі пріоритети для видатків на наступні роки, враховуючи результати проведеного аналізу та потреби громади. Для кожної сфери потрібно детально розробляти проєкти, разом із вузькоспеціалізованими фахівцями. Розподіл коштів варто зробити більш прозорим. Слід розробити конкретні механізми залучення громадськості до процесу формування бюджету. Необхідно створити довгострокову стратегію розвитку міста, яка оптимізує структуру видатків. Варто розробити систему моніторингу та оцінки ефективності використання бюджетних коштів. Це дозволить своєчасно виявляти проблеми та вносити необхідні корективи.

Література:

1. 20 хвилин. Майже 7 млн виділили на озеленення Тернополя. Аналізуємо, що садитимуть і як мухлювали з тендерами [Електронний ресурс]. URL: <https://te.20minut.ua/Groshi/skilki-koshtue-ternopolyu-ozelenennya->

[i-hto-prikrashatime-misto-tsogor-11320932.html](https://www.radiokorrespondent.net/ukrainska-terno-pol-11320932.html) (дата звернення: 11.09.2024).

2. Бізнес компаньйон. У Тернополі рекордною кількістю голосів прийняли бюджет розвитку та оновлення [Електронний ресурс]. URL: <https://business-companion.te.ua/post/open/1513747380-u-ternopoli-rekordnoyu-kilkistyu-golosiv-priynyali-byudzhet-rozvitku-ta-onovlennya> (дата звернення: 21.08.2024).

3. Запорізька міська рада. Медична реформа [Електронний ресурс]. URL: <https://zp.gov.ua/uk/page/medichna-reforma#:~:text=%D0%A3%20%D1%87%D0%BE%D0%BC%D1%83%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D0%B3%D0%B0%D1%94%20%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0,%D0%BC%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%20%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B0%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%89%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%D0%B8> (дата звернення: 21.11.2024).

4. Кучерявий В.П. Проблеми сталого розвитку урбоекосистеми великого міста. *Науковий вісник: зб. наук.-техн. праць Українського державного лісотехнічного університету*. Львів, 2008. Вип. 18.12. С. 23-29. – Бібліогр.: с. 29.

5. Мозговий А.А. Сталий розвиток міст: передумови та суперечності. *Сталий соціально-економічний та екологічний розвиток: від теорії до практики*: матеріали міжнар. наук.-практ. конференція. Дніпропетровськ, 2014. С. 58-61.

---

6. Статистичний збірник «Тернопіль у цифрах 2021». Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2022.

7. Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області: колективна монографія. За ред. В.О. Фесюка. «Підприємство «Ві Ен Ей», 2016. 316 с.

8. Тернопільська міська рада. Інфографіка бюджету міста Тернопіль [Електронний ресурс]. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/byudget-ternopolya/infografika-byudgetu-mista-ternopolya/> (дата звернення: 18.04.2024).

9. Фесюк В.О., Приходько М.М., Гук Р.В. Екологічні проблеми Володимир-Волинської міської територіальної громади та шляхи їх вирішення. *Географічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 1(1), 2023. С. 96-104.

10. Царик Л.П., Царик П.Л., Кузик І.Р., Янковська Л.В. Геоекологічні параметри компонентів навколишнього середовища міста Тернополя. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія*. 2019. № 1 (Вип. 46). С. 198-210.